

***Методичні рекомендації щодо вивчення «Музичного мистецтва»
в новому 2017-2018 навчальному році***

Мистецька освіта перебуває на порозі реформування і оновлення. Згідно проекту нового базового закону “Про освіту” (№ 3491-д від 04.04.2016), концепції Нової української школи, в цей час проходить упровадження нового змісту освіти, який заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві.

Зміст навчання предметів художньо-естетичного циклу (освітньої галузі «Мистецтво») в загальноосвітній школі спрямовані на розвиток емоційно-почуттєвої сфери учнів, формування їх художньо-образного, асоціативного, критичного мислення; створення сприятливих умов для продукування креативних ідей, реалізацію власних творчих потреб у художній діяльності та пізнанні, засвоєння образного змісту творів мистецтва, що відкриває широкі можливості ефективного впливу на формування патріотизму, моралі та інших загальнолюдських цінностей в школярів.

Ураховуючи спрямування навчання на засадах “педагогіки партнерства”, в основі якої стоїть спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками та компетентнісний підхід у навчанні, стала потреба розбудови нового освітнього середовища. Таке інформаційно-освітнє середовище, що діє на основі новітніх інформаційно-комунікаційні технології, електронного навчання, надає можливість впроваджувати в навчанні мистецтву електронних підручників, посібників, зошитів, використання інформаційно-цифрових і мультимедійних технологій та новітніх досягнень техніки для здійснення мистецьких проєктів, віртуальних подорожей до коцертних залів і музеїв в процесі користування електронними платформами, мистецькими сайтами тощо, що значно підвищить ефективність роботи педагога та управління освітнім мистецьким процесом і водночас уможливитиме індивідуальний підхід до навчання та творчий індивідуальний розвиток кожної особистості учня в сфері мистецтва.

У 2017-2018 навчальному році мистецька освіта реалізується через навчальні предмети «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», інтегрований курс «Мистецтво» в початковій та базовій основній школі і «Художня культура» в старшій школі.

Вивчення предметів художньо-естетичного циклу здійснюватиметься за за навчальними програмами:

- «Музичне мистецтво для учнів 1-4 класів (оновлена, 2017 рік);
- «Мистецтво. 5 – 9 класи» для учнів 5-9 класів (оновлена, 2017 рік);
- «Художня культура» 10 – 11-х класи за програмами рівню стандарту, академічного та профільного рівнів.

Програми розміщені на офіційному сайті МОН:
(<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalnaserednya/navchalni-programy.html>).

Навчальна програма «Мистецтво. 5-9 класи» (авт. Л. Масол, О. Коваленко, Г. Сотська, Г. Кузьменко, Ж. Марчук, О. Константинова, Л. Паньків, І. Гринчук, Н. Новикова, Н. Овіннікова) включає три блоки: «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво» або інтегрований курс «Мистецтво». Цілісна структура програми передбачає наскрізний тематизм та логіку побудови змісту за роками навчання від 5 до 9 класу.

Наголошуємо, що для формування в учнів мистецьких компетентностей та реалізації практико-орієнтованого компонента змісту програми предмети художньо-естетичного циклу: музичне мистецтво, образотворче мистецтво, інтегровані курси «Мистецтво» та «Художня культура» мають викладати вчителі зі спеціальною мистецько-педагогічною освітою (вчитель музичного та образотворчого мистецтва, художньої культури) (Лист МОН України від 09.06.2016 № 1/9-298).

Викладання музичного мистецтва в початковій школі

Викладання мистецьких дисциплін початкової школи базується на основі Концепції нової української школи, що пов'язується з реалізацією компетентнісного підходу та забезпечує:

- зміни підходів до підготовки і проведення уроку як основної форми організації навчальної діяльності в умовах класно-урочної системи навчання (певне структурування, встановлення міжпредметних зв'язків, конструювання на засадах міжпредметної інтеграції);
- розширення діапазону організаційних форм, методів навчання, способів навчальної взаємодії, що мають на меті практичну спрямованість навчання і базуються на взаємозв'язках урочної та позаурочної діяльності.

Компетентнісно орієнтовані уроки мистецьких дисциплін сприяють цілісному сприйняттю навчального матеріалу, формуванню системного мислення, позитивного емоційного ставлення до пізнання. Одним із пріоритетних завдань навчання мистецтву в початковій школі має стати *встановлення міжпредметних зв'язків* у вигляді моментів включення в урок запитань і завдань з матеріалу інших навчальних предметів, що мають допоміжне значення для вивчення теми й сприяють глибшому сприйманню та осмисленню певного поняття, залученням додаткового матеріалу, використанню інформаційно-цифрових і мультимедійних технологій. Викладання мистецьких дисциплін може проходити через *інтегровані уроки* (коли у межах одного уроку вивчається матеріал різних навчальних предметів), а також *бінарні інтегровані уроки* (коли у межах двох уроків поспіль опрацьовується матеріал двох і більше навчальних предметів). Такі уроки можуть проводитись як одним учителем, так і двома вчителями. Основою

ефективності таких уроків є чітке визначення мети і відповідне їх планування для забезпечення різнобічного розгляду учнями певного об'єкта, поняття, явища з використанням засобів різних навчальних предметів.

Реалізація компетентнісного підходу в навчанні молодших школярів передбачає розширення діапазону форм організації навчання, методів та способів навчальної взаємодії у взаємозв'язку *урочної та позаурочної діяльності*. Тож із метою застосування учнями здобутих у процесі навчальної діяльності знань, умінь і навичок у позаурочний час можуть організовуватися різноманітні виховні заходи.

У випадках, коли програмовий матеріал різних навчальних предметів дозволяє інтегрувати його в межах одного навчального дня, можуть організовуватися так звані «тематичні дні», коли всі уроки за розкладом спрямовують на реалізацію єдиної виховної мети, що знаходить логічне продовження у виховному заході.

Резервом оптимізації навчального процесу на компетентнісних засадах є його *практична спрямованість*. З цією метою пропонується розширення діапазону організаційних форм, методів навчання, способів навчальної взаємодії, з огляду на формування способу дій, що передбачає залучення учнів до практичної діяльності. Пріоритет належить засвоєнню навчального матеріалу у процесі екскурсій, квестів, організації і проведення конкурсів, зустрічей, практикумів. Серед методів навчання мають домінувати інтерактивні, методи навчання у русі, а діапазон навчальної взаємодії школярів має розширюватися поступово: у 1-2 класах - це переважно робота в парах і в малих групах (3 учні), у 3-4 класах – групова, командна робота.

Для формування і перевірки предметних компетентностей учитель має спиратися на систему інтегрованих завдань, спрямованих на застосування учнями способів навчально-пізнавальної діяльності, знань, умінь і навичок для розв'язання певних задач у змодельованих життєвих ситуаціях.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 05.08.2016 № 948 «Про затвердження змін до навчальних програм для 1-4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів» затверджено зміни до програм з музичного, образотворчого мистецтва з метою розвантаження учнів початкових класів.

Навчальна програма **«Музичне мистецтво»** оновлена за рахунок вилучення важких для сприймання дитиною теоретичних формулювань, музичних творів застарілого змісту або складних для сприйняття учнями цього віку.

Наданням учителеві/вчительці більше можливостей для вибору репертуару - 50% музичного матеріалу вчитель/вчителька може обирати на свій розсуд – із запропонованого програмою додаткового репертуару або здійснювати доцільну заміну відповідно до умов школи, підготовленості та запитів учнів тощо. Введено пункт «Орієнтовний матеріал для...» замість «Основний матеріал для...».

Навчальна програма **«Мистецтво»** зазнала незначних змін, до переліку синтетичних мистецтв додано «цирк», в «Орієнтовні твори для сприймання теми» - «Картини місцевих художників» та «Роботи місцевих художників та

майстрів», в перелік ХТ (художні техніки): роздмухування, набризк, монотипія, діатипія, графографія, плямографія.

Викладання музичного мистецтва в основній школі

Навчальна програма «Мистецтво. 5-9 класи» передбачає наскрізний тематизм та логіку побудови змісту за роками навчання від 5 до 9 класу. У 5-му класі учні засвоюють особливості мови різних видів мистецтва, у 6-му класі – палітру жанрів музичного та образотворчого мистецтва, у 7-му класі – новітні явища в мистецтві в єдності традицій і новаторства. У 8 – 9 класах учні знайомляться зі стилями і напрями мистецтва.

Зміни в оновленій програмі «Мистецтво»:

- уточнено мету мистецької освіти;
- ураховано формування міжпредметних естетичних компетентностей;
- визначено компоненти компетентностей як: *знаннєвий, діяльнісний, ціннісний*;
- подано опис можливостей мистецтва щодо формування ключових компетентностей учнів;
- введено ***наскрізні змістові лінії*** - соціально значущі надпредметні теми.

Мета базової загальної середньої освіти досягається шляхом реалізації таких завдань загальної мистецької освіти:

- виховання в учнів емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та дійсності, розвиток художніх інтересів, естетичних потреб;
- формування системи художніх знань, яка відображає видову специфіку і взаємодію мистецтв;
- розвиток умінь сприймання, інтерпретації та оцінювання творів мистецтва й художніх явищ;
- стимулювання здатності учнів до художньо-творчого самовираження, до діалогу;
- розвиток художніх здібностей, креативного мислення;
- формування потреби в естетизації середовища та готовності до участі в соціокультурному житті.

Загальна мистецька освіта ґрунтується на **принципах**:

- наступності між початковою, основною і старшою школою;
- поєднання загальнолюдського, національного та етнокраєзнавчого аспектів змісту освіти;
- інтегративності, спрямованості на поліхудожнє виховання учнів;

- креативності (пріоритет творчої самореалізації);
- варіативності змісту, методів, технологій;
- діалогічності, полікультурності.

Опанування учнями мистецтва в основній школі ґрунтується на засадах компетентнісного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного та інтегративного підходів.

Компетентнісний підхід сприяє формуванню предметних, міжпредметних і ключових компетентностей.

Особистісно зорієнтований підхід забезпечує розвиток в учнів індивідуальних художніх здібностей (музичних, образотворчих та ін.), творчого потенціалу.

Діяльнісний підхід спрямований на розвиток художніх умінь і здатності застосовувати їх у навчальній та соціокультурній практиці.

Інтегративний підхід виражається в акцентуванні взаємодії різних видів мистецтва в рамках освітньої галузі та пошуку міжпредметних зв'язків із предметами інших освітніх галузей, інтеграції шкільного навчання мистецтв із соціокультурним середовищем.

Предметна мистецька компетентність (музична, образотворча, хореографічна, театральна, екранна) — це здатність до пізнавальної і практичної діяльності у певному виді мистецтва. Вона формується у процесі опанування учнями системи знань та уявлень у сфері певного виду мистецтва (знаннєвий компонент), набуття ними художньо-творчого досвіду з мистецтва (діяльнісний компонент), виховання ціннісних орієнтацій щодо мистецтва та мистецької діяльності (ціннісний компонент).

Під час опанування учнями різних видів мистецтва формуються **міжпредметні естетичні компетентності** – здатність учня орієнтуватися в естетичних нормах різних сфер соціуму відповідно до сформованих естетичних ідеалів і цінностей, системи інтегрованих мистецьких знань і досвіду.

Серед компонентів компетентностей – *знаннєвий, діяльнісний, ціннісний*, - відповідно до яких згруповано розділ програми «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів».

Формування ключових компетентностей, які подано як система **умінь** (здатності людини реалізувати на практиці набуті знання і навички) і **ставлень** (якостей, що виявляються у поведінці особистості у певній ситуації чи її вчинках на засадах ціннісних переконань, поглядів, інтересів тощо). **Ключові**

компетентності розроблені у відповідності до Рекомендацій Європейського Парламенту та Ради Європи.

Серед ключових компетентностей:

1. Спілкування рідною /державною мовою;
2. Спілкування іноземною мовою;
3. Математична компетентність;
4. Основні компетентності у природничих науках і технологіях;
5. Інформаційно-цифрова компетентність;
6. Уміння вчитися впродовж життя;
7. Компетентності ініціативності і підприємливості;
8. Соціальна та громадянська компетентності;
9. Компетентність обізнаності та самовираження у сфері культури;
10. Компетентність екологічної грамотності і здорового життя.

З метою формування ключових компетентностей педагог має системно приділяти увагу їх формуванню, але застосовувати свій методичний інструментарій педагогічно доцільно і тільки у контексті реалізації завдань предмету «Мистецтво».

Ключова компетентність спілкування рідною /державною мовою ефективно формується у процесі аналізу, обговорення, виконання творів мистецтва рідною / державною мовою. Вчитель має привчати учнів висловлюватися тільки рідною/державною мовою, спрямовувати їх увагу на влучність формулювань, правильність і чіткість вимови тощо.

Компетентність спілкування іноземною мовою формується через усвідомленість і розуміння текстів вокальних творів іноземною мовою (знайомою підліткам), правильність вимови.

Математична компетентність на уроках мистецтва формується через аналіз творів мистецтва, розуміння логіки художньої форми, при потребі здійснювати необхідні розрахунки для встановлення пропорцій, відтворення перспективи, створення об'ємно-просторових композицій, визначення метру, запису ритму, при створенні сценічних композицій (імпровізацій), у різноманітних художніх продуктах із використанням медіа-, інтернет-ресурсів тощо.

Основні компетентності у природничих науках і технологіях, або знання із природничих наук (акустики, оптики, хімії тощо), формуються через спостереження, дослідження і відтворення в художніх образах довкілля та явища природи засобами мистецтва, вмінь використовувати нові технічні засоби для втілення художніх ідей, розуміння гармонійної взаємодії людини і природи, сприймання довкілля як об'єкта для художньо-образної інтерпретації для відтворення довкілля та явищ природи засобами мистецтва.

Інформаційно-цифрова компетентність набуває розвитку через застосування сучасних цифрових технологій для створення, презентації та популяризації художніх образів, в процесі добирання й опрацювання потрібної інформації (зображення, текст, аудіо, відео), для пізнання, творення мистецтва у пошуково-дослідній і соціокультурній діяльності та усвідомлення можливостей використання сучасних цифрових технологій для художньо-творчого самовираження та віртуальних мистецьких подорожей.

Компетентність уміння вчитися впродовж життя реалізується в процесі визначення власних художніх інтересів та потреб учнів, планування й організації часу для пізнання, сприймання, творення мистецтва чи самовираження через мистецтво, в процесі задоволення культурних потреб, здобування, опрацювання мистецької інформації для усвідомлення власного рівня опанування художньої інформації, самооцінювання досягнень і помилок, готовності школярів до пошуку нових шляхів для художньо-творчого розвитку.

Компетентність ініціативність і підприємливість отримує розвитку в процесі аналізу творів мистецтва - критично оцінювати й інтерпретувати явища культури минулого і сучасності, розуміючи роль традицій та інновацій, під час праці в команді для пошуку вирішення художньо-творчих завдань, презентації власних творів, розв'язання творчих завдань, де проявляється ініціативність щодо участі в мистецьких заходах, прагнення до творчої самореалізації, відповідальність за особистий і колективний результат.

Соціальна та громадянська компетентності реалізуються в процесі ефективної співпраці з іншими, участі в громадських мистецьких проектах, при усвідомленні своєї причетності до соціокультурних і суспільних процесів, розумінні своєї національної ідентичності завдяки пізнанню українського мистецтва в контексті світового, дбайливого ставлення до народних традицій, мистецтва рідного краю, власної культури і надбань інших культур та розумінні значущості мистецтва для суспільного розвитку; гордість за здобутки українців у мистецькій діяльності.

Компетентність обізнаність і самовираження у сфері культури формується на основі сприймання мистецтва та художньо-творчої діяльності за умови розвитку власної емоційно-почуттєвої сфери, аналізу, інтерпретації творів, надання естетичної оцінки творам різних видів мистецтва та довкілля, а також в процесі створення художніх образів засобами різних видів мистецтва, що сприяє пропагуванню національної культури через власну художньо-творчу діяльність, вихованню поваги і толерантного ставлення до культурного розмаїття світу та усвідомлення потреби збереження художнього надбання людства.

Кометентність *екологічна грамотність і здорове життя* формуються в процесі використання мистецтва для вираження власних емоцій, почуттів, переживань та корекції власного емоційного стану, за умови розвитку розуміння гармонійної взаємодії людини і природи, сприймання довкілля як об'єкта для художньо-образної інтерпретації.

Важливого значення під час вивчення мистецтва набуває інтеграційний підхід. З метою інтеграції навчальних предметів і предметних циклів, формування ключових та міжпредметних компетентностей у змісті мистецької освіти з'являються **наскрізні змістові лінії** - соціально значущі надпредметні теми, які сприятимуть формуванню в учнів уявлення про суспільство в цілому, розвиватимуть здатність застосовувати отримані знання у різних ситуаціях.

Наскрізними змістовими лініями в основній школі визначено наступні: **"Екологічна безпека та сталий розвиток"**, **"Громадянська відповідальність"**, **"Здоров'я і безпека"**, **"Підприємливість та фінансова грамотність"**.

Наскрізна змістова лінія **«Екологічна безпека й сталий розвиток»** націлена на формування в учнів соціальної активності, відповідальності й екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь. Реалізація змістової лінії "Екологічна безпека та сталий розвиток» здійснюється на основі творів мистецтва та художньо-творчої діяльності у процесі виховання в учнів емоційно-ціннісного ставлення до природи; усвідомлення себе частиною світу, в якому все взаємопов'язане; виробленню в школярів екологічно-моральної поведінки та пошуку шляхів вирішення екологічних проблем; розуміння єдності національно-регіональних цінностей і глобальних людських пріоритетів.

Наскрізна змістова лінія **«Громадянська відповідальність»** спрямована на виховання відповідального громадянина своєї держави. Вагомою її складовою є формування в учнів культурної самосвідомості – здатності розуміти роль культури у становленні способу мислення і поведінки людей, шанобливого, толерантного ставлення до культурних надбань свого народу, країни, світу; усвідомлення власної значущості і відповідальності щодо причетності до свого народу. Це здійснюється під час опанування учнями досягнень українського мистецтва, зокрема в контексті світової мистецької спадщини.

Наскрізна змістова лінія **«Здоров'я і безпека»** націлена на формування духовно, емоційно, соціально і фізично повноцінного члена суспільства, який здатний дотримуватися здорового способу життя і формувати безпечне життєве середовище. Її реалізація засобами мистецтва сприятиме розвитку емоційного інтелекту, гармонізації інтелектуальної та емоційної сфер особистості. Це

відбувається у процесі усвідомлення учнями впливу мистецтва на емоційну сферу людини, зокрема через емоційно-образне пізнання навколишнього світу на основі синтезу різних видів мистецтва; ознайомлення з елементами арттерапії, які сприятимуть збагаченню емоційно-почуттєвої сфери школярів, зниженню кількості захворювань та поведінкових ризиків, що становлять небезпеку для їхнього здоров'я.

Наскрізна змістова лінія *«Підприємливість і фінансова грамотність»* націлена на формування проактивної особистості, яка вміє планувати й досягати поставлених цілей, розвиває свої лідерські якості тощо. Вона реалізується у процесі формування в учнів умінь реально визначати свої сильні й слабкі сторони; мотивації учнів до виявлення творчих ініціатив та сприяння їх реалізації, зокрема через втілення їх у практичній художньо-творчій діяльності (індивідуальній і колективній).

Список державних документів щодо нової мистецької освіти

1. Концепція Нової української школи

(<http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%8%202016/12/05/konczepczya.pdf>)

2. Оновлені програми для початкової школи – «Музичне мистецтво».

(<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/pochatkova-shkola.html>)

3. Державні стандарти

(<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/derjstand.html>)

4. Оновлені програми для основної школи освітньої галузі «Мистецтво»

(<https://artmon59-new.ed-era.com/>).

5. Опис ключових змін в програмах початкової школи

(<http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/1-09-6pdf.pdf>).